

سبیل علم و فن

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه فقه و حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان :

بررسی اطلاق ادله زکات از دیدگاه مذاهب خمس و نقش آن در تامین

حقوق شهروندان

استاد راهنما :

دکتر زهرا فهرستی

پژوهشگر :

سیده طاهره موسوی حسینی

تابستان ۱۳۹۳

تقدیم به:

ساحت مقدس علی بن موسی الرضا (ع)

که در تدوین این پایان نامه به ایشان تمسک بسیار جستم.

پاسکزاری:

از استاد راهنمای کرامت‌م سرکار خانم دکتر زهره انفرستی که دغدغه‌ها و دغدغه‌ها را در این رساله راهنمای دلسوزی برایم بودند پاسکزاریم.
از اساتید محترم جناب آقای علی بهرامی نژاد مغویه و سرکار خانم معصومه رشاد که قبول زحمت نمودند و داوری این رساله را به عهده گرفتند، تشکر و قدردانی می‌نمایم.
از استاد گرامی جناب آقای دکتر علی پورمنوچهری که در نگارش و تدوین این پایان نامه راهنمایی‌های ارزشمندی نمودند پاسکزاری می‌نمایم.

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب سیده طاهره موسوی حسینی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۹۱۰۶۳۰۴۶۸ در رشته الهیات (فقه و مبانی حقوق اسلامی) که در تاریخ ۹۳/۶/۲۹ از پایان نامه خود تحت عنوان بررسی اطلاق ادله زکات از دیدگاه مذاهب خمسسه و نقش آن در تامین حقوق شهروندان

با کسب نمره ۱۸ و درجه بسیار خوب دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم :

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

در تاریخ ۹۳/۶/۲۹

دانشجوی کارشناسی ارشد **سیده طاهره موسوی حسینی** از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۸ بحروف **هجده** تمام و با درجه **بسیار خوب** مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

مقدمه	۱
فصل اول کلیات و مفاهیم	۵
۱-۱- طرح تحقیق	۶
۱-۱-۱- بیان مسئله	۶
۱-۱-۲- سوالات و فرضیات	۶
۱-۱-۳- ضرورت تحقیق	۷
۱-۱-۴- پیشینه تحقیق	۸
۱-۱-۵- اهداف تحقیق	۹
۱-۱-۶- روش تحقیق	۹
۱-۱-۷- نوع تحقیق	۹
۱-۲- واژه شناسی	۱۰
۱-۲-۱- زکات:	۱۰
۱-۲-۱-۱- معنی لغوی زکات:	۱۰
۱-۲-۱-۲- معنی اصطلاحی (فقهی) زکات:	۱۰
۱-۲-۱-۳- رابطه معنای لغوی و اصطلاحی زکات:	۱۲
۱-۲-۱-۴- مفهوم قرآنی زکات:	۱۳
۱-۲-۱-۵- مفهوم روایی زکات:	۱۴
۱-۳- موارد شبیه به زکات:	۱۵
۱-۳-۱- خمس:	۱۵
۱-۳-۱-۱- تفاوت خمس و زکات:	۱۷
۱-۳-۲- زکات باطنی:	۱۸
۱-۳-۳- صدقه:	۱۹
۱-۳-۳-۲- مفهوم صدقه در اصطلاح فقهی:	۲۰
۱-۳-۴- صدقه جاریه:	۲۱
۱-۳-۵- انفال:	۲۳

- ۱-۳-۶-فیء: ۲۵
- ۱-۳-۷-جزیه: ۲۵
- ۱-۳-۸-خراج: ۲۶
- ۱-۳-۹-انفاق: ۲۸
- ۱-۳-۱۰-قرض الحسنه یا انفاق برتر: ۲۸
- ۱-۳-۱۱-زکات فطره ۲۹
- ۱-۳-۱۱-۱-نظر برخی از علمای شیعه درباره زکات فطره ۲۹
- ۱-۳-۱۱-۲-مسائل متفرقه درباره زکات فطره در مذهب جعفری: ۳۱
- ۱-۳-۱۱-۳-مستحق زکات فطره: ۳۱
- ۱-۳-۱۲-حق الحصاد: ۳۲
- ۱-۳-۱۳-مالیات: ۳۳
- ۱-۳-۱۳-۱-الف: معنای لغوی مالیات: ۳۳
- ۱-۳-۱۳-۲-ب: مفهوم اصطلاحی مالیات: ۳۴
- ۱-۳-۱۳-۳-فرق مالیات و زکات: ۳۶
- فصل دوم جایگاه زکات در ادیان الهی ۳۸**
- ۲-۱-۱-تاریخچه زکات ۳۹
- ۲-۱-۱-۱-تشریح زکات در ادیان آسمانی پیش از اسلام: ۳۹
- ۲-۱-۲-۱-زکات در ادیان: ۴۰
- ۲-۱-۲-۲-زکات در شریعت ابراهیم: ۴۰
- ۲-۱-۲-۳-زکات در شریعت موسی و انبیاء بنی اسرائیل: ۴۰
- ۲-۱-۲-۴-زکات در شریعت عیسی: ۴۱
- ۲-۱-۲-۵-زکات در عهد عرب جاهلی: ۴۲
- ۲-۱-۲-۶-اهمیت زکات در اسلام: ۴۲
- ۲-۱-۲-۸-تاریخچه زکات در جمهوری اسلامی ایران: ۴۳
- ۲-۲-۱-ادله وجوب زکات اموال: ۴۴
- ۲-۲-۱-۱-دلایل قرآنی ۴۴
- ۲-۲-۲-دلایل روایی (سنت) ۴۵

- ۴۶..... ۲-۲-۳- دلیل اجماع
- ۴۷..... ۲-۲-۴- دلیل عقلی
- ۴۷..... ۲-۳- زکات در قرآن:
- ۴۹..... فصل سوم زکات از منظر امامیه و فقه مذاهب اربعه
- ۵۰..... ۳-۱- زکات به عنوان ابزار مالی دولت اسلامی:
- ۵۱..... ۳-۲- آثار زکات:
- ۵۱..... ۳-۲-۱- زکات پیوند دهنده قلبهاست:
- ۵۱..... ۳-۲-۲- چند روایت در مورد آثار و فوائد زکات برای فرد و جامعه:
- ۵۲..... ۳-۲-۳- آثار فردی زکات:
- ۵۴..... ۳-۲-۴- آثار اجتماعی زکات:
- ۵۶..... ۳-۲-۴-۱- تأمین اجتماعی یکی از آثار اجتماعی زکات:
- ۵۷..... ۳-۲-۴-۲- زکات از راههای مبارزه با فقر:
- ۵۸..... ۳-۲-۵- آثار اقتصادی زکات در جامعه:
- ۵۹..... ۳-۲-۶- آثار معنوی زکات:
- ۶۰..... ۳-۲-۷- آثار حکومتی زکات:
- ۶۲..... ۳-۳- زکات علم:
- ۶۲..... ۳-۴- زکات بدن:
- ۶۲..... ۳-۵- زکات خانه:
- ۶۲..... ۳-۶- جایگاه زکات در کلمات فقها:
- ۶۳..... ۳-۷- موارد متعلق زکات:
- ۶۳..... ۳-۷-۱- زکات انعام ثلاثه:
- ۶۴..... ۳-۷-۲- زکات نقدین:
- ۶۵..... ۳-۷-۳- زکات غلات اربعه:
- ۶۵..... ۳-۷-۳-۱- نصاب غلات اربعه:
- ۶۶..... ۳-۷-۳-۲- زکات نباتات:
- ۶۶..... ۳-۷-۴- زکات مال التجاره:
- ۶۶..... ۳-۷-۵- به بعضی از اموال زکات تعلق نمیگیرد و آن اموال از این قرارند:

- ۳-۸-شرایط عمومی زکات: ۶۷
- ۳-۹-زمان تسلیم زکات : ۶۷
- ۳-۱۰-مصارف زکات: ۶۸
- ۳-۱۰-۱-فقرا ۶۸
- ۳-۱۰-۲-مساکین ۶۹
- ۳-۱۰-۳-عاملین ۶۹
- ۳-۱۰-۴-المولفه قلوبهم ۷۰
- ۳-۱۰-۵-الرقاب ۷۱
- ۳-۱۰-۶-والغارمین: ۷۲
- ۳-۱۰-۷-فی سبیل الله ۷۴
- ۳-۱۰-۸-ابن سبیل ۷۵
- ۳-۱۱-مکان ومحل صرف زکات: ۷۶
- ۳-۱۲-نحوه تقسیم زکات: ۷۷
- ۳-۱۳-شرایط مستحقین زکات: ۷۷
- ۳-۱۴-کارگزاران زکات: ۷۸
- ۳-۱۴-۱-وظایف مأموران و کارگزاران زکات: ۷۸
- ۳-۱۴-۲-شروط مأمورین زکات: ۸۰
- فصل چهارم ضرورت تغییر نگرش فقهی به منابع زکات** ۸۱
- ۴-۱-۱-بحث فقهی: ۸۲
- ۴-۱-۱-۱-مقدمه ۸۲
- ۴-۱-۲-متعلقات زکات در آیات قرآن: ۸۴
- ۴-۱-۳-تعلقات زکات در روایات پیامبر و ائمه اطهار: ۸۴
- ۴-۱-۳-۱-روایات دسته اول: ۸۴
- ۴-۱-۳-۲-روایات دسته دوم: ۸۵
- ۴-۱-۳-۳-روایات دسته سوم: ۸۵
- ۴-۱-۳-۴-دسته چهارم روایات: ۸۵
- ۴-۱-۳-۵-راههای جمع بین روایات: ۸۶

- ۱-۴-۳-۵-۱-روش اول (تقیه) ۸۶
- ۱-۴-۳-۵-۲-روش دوم (استحباب) ۸۹
- ۱-۴-۳-۵-۳-روش سوم (تعیین متعلقات زکات بوسیله حاکم اسلامی هر دوره): ۸۹
- ۲-۴-نظرات فقهای امامیه ۹۰
- ۱-۲-۴-انحصار ۹۰
- ۱-۲-۴-۱-۱-روایات ۹۱
- ۱-۲-۴-۲-۱-جماع ۹۱
- ۱-۲-۴-۳-۱-اصاله البرائه ۹۲
- ۲-۲-۴-فقهای قائل به تعمیم: ۹۲
- ۱-۲-۲-۴-متقدمین از فقها: ۹۲
- ۱-۲-۲-۴-ابن جنید اسکافی: ۹۲
- ۲-۱-۲-۲-۴-یونس بن عبدالرحمن: ۹۲
- ۳-۱-۲-۲-۴-نعمان بن ابی عبدالله ۹۳
- ۲-۲-۲-۴-فقهای عصر حاضر ۹۴
- ۱-۲-۲-۲-۴-شهید صدر ۹۴
- ۲-۲-۲-۲-۴-سید علی خامنه‌ای (رهبر انقلاب اسلامی) ۹۴
- ۴-۲-۲-۲-۴-حسین علی منتظری ۹۵
- ۵-۲-۲-۲-۴-علامه محمد تقی جعفری ۹۵
- ۵-۲-۲-۲-۴-ابراهیم امینی: ۹۸
- ۶-۲-۲-۲-۴-احمد جنتی: ۹۸
- ۳-۴-تنوع نظرات فقهاء اهل سنت در متعلقات زکات: ۹۹
- ۱-۳-۴-محصولات کشاورزی و زراعی: ۹۹
- ۲-۳-۴-انعام ثلاثه: ۹۹
- ۳-۳-۴-طلا و نقره مسکوک ۱۰۰
- ۴-۳-۴-زکات عسل: ۱۰۰
- ۵-۳-۴-زکات پول و اسکناس: ۱۰۱
- ۶-۳-۴-زکات مال التجاره ۱۰۱
- ۷-۳-۴-معدن ۱۰۲

- ۳-۳-۸- لولو ، مرجان، مروارید(مواردی که از دریا استخراج می‌شوند):..... ۱۰۲
- ۳-۳-۹- گنج..... ۱۰۳
- ۳-۳-۱۰- عمارات ، کارخانه‌ها، برج ها و غیره ۱۰۳
- ۳-۳-۱۱- منفعت کسب ۱۰۴
- ۳-۳-۱۲- سهام و اوراق قرضه: ۱۰۵
- ۳-۳-۱۳- غنائم جنگی ۱۰۵
- ۳-۳-۱۴- مال حلال مخلوط به حرام ۱۰۶
- ۴-۴- نظرات فقهای اهل سنت..... ۱۰۶
- ۴-۴-۱- فقهای قائل به حصر..... ۱۰۶
- ۴-۴-۲- فقهای قائل به عدم انحصار ۱۰۷
- ۴-۵-۱- دلایل تعمیم دامنه متعلقات زکات توسط حاکم اسلامی ۱۰۷
- ۴-۵-۱- زکات بر اسب ۱۰۷
- ۴-۵-۲- حدیث‌های عفو(بخشش) ۱۰۹
- ۴-۵-۳- روایت یونس ۱۰۹
- ۴-۵-۴- اختلاف روایات ۱۱۰
- ۴-۵-۵- وظیفه و مسئولیت حاکم اسلامی ۱۱۰
- ۴-۵-۶- حکمت تشریح زکات ۱۱۱
- فصل پنجم نتیجه گیری و پیشنهادات ۱۱۶**
- ۵-۱- نتیجه گیری..... ۱۱۷
- ۵-۱-۱- جمع بندی نظرات ۱۱۷
- ۵-۲- پیشنهادات..... ۱۱۹
- منابع و ماخذ ۱۲۳**

چکیده

زکات یکی از منابع مالی حکومت اسلامی است. از اهداف تشریح زکات برطرف کردن فقر در جامعه و از بین بردن شکاف طبقاتی است. از طرفی موارد مشمول زکات در کتب فقهی فقط شامل موارد نه گانه گندم، جو، خرما، کشمش، شتر، گاو، گوسفند، طلا و نقره مسکوک (درهم و دینار) می باشد. که این موارد در عصر ما یا اصلا وجود ندارد یا اگر هم باشد بسیار محدود است و زکات آنها نمی تواند رفع فقر یا شکاف طبقاتی بنماید. از این رو برخی فقهای متقدم و متاخر برای رفع این مشکل نظریه تعمیم موارد زکات را پیشنهاد داده اند. که دلایل آن را احادیث، فلسفه تشریح زکات و وضع زکات توسط حضرت علی علیه السلام برای اسب دانسته اند. ولی برخی فقهاء قائل به نظریه انحصار زکات در موارد نه گانه هستند. نگارنده در این تحقیق کوشیده تا نظریه انحصار را رد و نظریه تعمیم را اثبات نماید. آیاتی که در مورد وجوب زکات می باشند، مطلق می باشند و در آنها هیچ قیدی برای موارد مشمول زکات یا نصاب ذکر نشده است. موارد متعلق زکات یا نصاب آن در هر دوره توسط حاکم اسلامی و طبق مقتضیات زمان و مکان مشخص شود.

در این پژوهش سایر منابع مالی حکومت اسلامی از قبیل خمس، انفال، فیه و جزیه نیز از نظر مفهوم و گسترش شمول آن مورد بررسی قرار گرفته و با زکات مقایسه شده بطوری که حیطه هر یک به روشنی شناسایی گردیده است.

کلید واژه:

زکات، نظریه انحصار، نظریه تعمیم، نصاب، حاکم دولت اسلامی

مقدمه

با توجه به اینکه اسلام دین جامع و کاملی می‌باشد، همانطور که در زمینه‌های عبادی-سیاسی-اجتماعی، ... احکام و آدابی دارد در زمینه اقتصادی هم وارد گردیده است. وقتی می‌گوییم اسلام دینی است که از سیاست جدا نمی‌باشد و تشکیل حکومت اسلامی در جامعه اسلامی را لازم می‌دانیم، این حکومت اسلامی خرج و مخارجی دارد. این مخارج چه راه‌هایی باید تامین شود؟ یکی از منابع مالی حکومت اسلامی زکات است. در این رساله سعی می‌کنیم مختصری در مورد دیگر منابع مالی حکومت اسلامی مانند خمس، صدقه، جزیه، انفال، فیه، ... نیز بحث کنیم. ولی اصل کار را بر روی مسأله زکات می‌گذاریم.

پس یکی از دلایل تشریح زکات این است که حکومت اسلامی منبع درآمدی داشته باشد تا بتواند حکومتی پابرجا داشته باشد. چون اگر در تاریخ کشورهای مختلف بررسی نماییم در می‌یابیم که هر حکومتی که از نظر بنیه مالی ضعیف بوده است جایگاه مستحکمی نداشته است و در طول تاریخ به فراموشی سپرده شده است بنابراین اگر همه اغنیا زکات خود را کمال و تمام پردازند هیچ مشکلی برای حکومت اسلامی بوجود نخواهد آمد و از نظر مخارج می‌تواند به زکات و دیگر منابع مالی تکیه کند.

دلیل دیگر تشریح زکات از بین بردن فقر و شکاف طبقاتی در جامعه اسلامی می‌باشد. هر انسانی باید از حداقل امکانات زندگی بهره مند باشد و اختلاف طبقاتی و فقر در جامعه اسلامی نباید وجود داشته باشد. برای محقق شدن این مطلب اسلام احکام و قوانینی وضع کرده است یکی از آنها وجوب زکات است، که یکی از ضروریات دین مبین اسلام می‌باشد. پس اجرای زکات در جامعه اسلامی موجب عدالت اجتماعی می‌گردد. همچنین موجب پاک کردن روح و جان انسان از حب دنیا و مال پرستی می‌باشد. بخل را از انسان دور می‌نماید. حس نوع دوستی و سخاوت را در انسان پرورش می‌دهد.

مسئله زکات بسیار مهم است. به طوری که آیات و روایات زیادی در این زمینه وجود دارد. در آیات سی و دو بار به زکات اشاره شده که بیست و شش بار آن همراه نماز بوده است. چون نماز از ارکان دین است (عمود دین) پس همراهی زکات با نماز رکن بودن و اهمیت زکات را نیز بیان می‌کند. زکات رکنی از دین و ایمان می‌باشد. زکات شکر نعمات خداوند متعال است. هم پاک کننده فرد و هم پاک کننده اجتماع اسلامی است. دادن زکات توجه به حقوق دیگران است. زکات توجه به حقوق دیگران است. زکات مفاسدی را که بواسطه فقر بوجود می‌آید را از میان می‌برد. چون اسلام دین محرومیت زدایی می‌باشد. ترک زکات ظلم است و موجب دوری از خداوند متعال می‌گردد. موجب کمبود و قحطی می‌شود. برکت از زمین برداشته می‌شود. جامعه را از تعمیر و تأسیس مراکز دینی محروم می‌کند. ترک زکات موجب قبول نشدن نماز و عبادات می‌گردد (به خاطر مقرون بودن نماز و زکات در قرآن کریم).

در پرداخت زکات حتما قصد قربت باید وجود داشته باشد. چون همان طوریکه جنبه اقتصادی زکات مورد نظر می‌باشد، جنبه معنوی آن هم مورد توجه است. یعنی همانطور که زکات کمک و منبع مالی حکومت اسلامی است، پاک کننده و تزکیه کننده مال و نفس شخص زکات دهنده هم می‌باشد.

پس زکات هم یک وظیفه اجتماعی و هم یک وظیفه فردی و اخلاقی می‌باشد. زکات از احکام تأسیسی اسلام نمی‌باشد بلکه در ادیان آسمانی گذشته نیز به نوعی وجود داشته است. ولی اسلام آن را به صورت نظام‌مند در آورده است. در مراحل مختلف پیشرفت اسلام نیز زکات با توجه به اقتضای ضرورتها نیازها و دشواریهای جامعه اسلامی متفاوت بوده است و طبق نظر رهبر جامعه اسلامی قابل تعمیم می‌باشد.

پس اگر می‌بینیم در جامعه فقر و تنگدستی و فاصله طبقاتی وجود دارد مشکل در اصل فریضه نیست، بلکه اشکال در شیوه صحیح اعمال آن ونحوه قانون گذاری در مورد آن و همچنین پایبند نبودن مردم به انجام حکم می‌باشد. اشکال اول این است که وقتی متعلقات زکات (نقدین - انعام ثلاثه - غلات اربعه) در زمان حال به اندازه گذشته وجود ندارد، در عوض صنایع بزرگ، شرکت های هواپیمایی بزرگ، صنایع کشتیرانی، کارخانجات و ثروتهای عظیم دیگر موجود است، پس مقدار زکات موارد نه

گانه نه می تواند رفع فقر از جامعه بزرگ اسلامی کند و نه منبع مالی قابل توجهی برای حکومت اسلامی گردد.

پس فقه اسلام و فقهای متأخر در این زمینه باید تجدید نظری داشته باشند تا فلسفه تشریح زکات محقق گردد. یعنی فقها با تعمیم موارد زکات و تبیین صحیح کیفیت و کمیت آن، مقدار زکات جمع آوری شده از مردم را افزایش دهند که هم محرومیت زدایی از جامعه گردد و هم حکومت از نظر مالی تأمین گردد.

برای حل اشکال دوم که همان پایبند نبودن مردم به اجرای زکات، پیشنهادهای وجود دارد که در طول رساله به آنها اشاره خواهیم داشت. بعضی از این موارد عبارتند از: تشویق مردم به پرداخت زکات، به صورتی برای که اشخاصی که به موقع زکات خود را می پردازند تسهیلاتی در نظر گرفته شود. و جریمه هایی برای اشخاصی که در پرداخت کوتاهی می کنند، تعیین گردد. در رسانه ها تبلیغات وسیعی در زمینه زکات انجام گیرد، که هم مردم را با احکام زکات آشنا کند و هم راههای پرداخت آن را به آنها بیاموزد و آنها را به پرداخت آن تشویق نماید.

اگر در منطقه ای زکات دریافت می شود، اطلاعات در زمینه میزان دریافت آن و همچنین موارد مصرف آن، شفاف و قابل دسترس برای عموم مردم باشد و در صورت لزوم مبلغی روی آن گذاشته شود و خرج همان منطقه گردد، که مردم نتیجه پرداخت زکات خود را ببینند و انگیزه بیشتری برای پرداخت مجدد زکات داشته باشند و دیگران را نیز به این امر مهم بخوانند. در کتب درسی مدارس و دانشگاهها در رشته های مرتبط بحث زکات مطرح شود و احکام و آثار مطلوب پرداخت آن به دانش آموزان و دانش جویان آموخته شود. نظر قرآن کریم را برای مردم بیان کنیم که اگر چه در ظاهر با انفاق و پرداخت زکات مقداری از مال کم می شود ولی خدا با برکتی که در مال قرار می دهد و چندین برابر عوض آن را بر می گرداند و همچنین پیشنهاد می شود که عاملین زکات رابطه نزدیکی با مردم و پرداخت کنندگان زکات داشته باشند که این رابطه نزدیک و الفت بین آنها موجبات پرداخت درست و به موقع زکات را فراهم آورد.

در ایران کمیته امداد امام خمینی و ستاد احیای زکات که وابسته به ستاد اقامه نماز است مسئول جمع آوری زکات می‌باشد. ولی متأسفانه در کشور ما قانون مصوبی در این ارتباط وجود ندارد و از سال ۱۳۷۴ بین مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان مذاکراتی در حال رد و بدل می‌باشد. اما در اکثر کشورهای اسلامی دیگر قانون زکات دارند ولی در آنها هم این دستور الهی، مانند یک واجب فراموش شده می‌باشد. امیدواریم که با کمک و الطاف خداوند بتوانیم در این رساله گامی کوچک در احیاء و اجرای این فریضه الهی برداریم. که البته تبیین درستی از این فریضه الهی میتواند خود بستر مناسبی در جهت پذیرش مردم و احیاء آن باشد.

فصل اول

کلیات و مفاهیم

۱-۱- طرح تحقیق

۱-۱-۱- بیان مسئله

با توجه به اینکه بخش مهمی از رفع فقر به دوش زکات گذاشته شده است و مقدار زیادی از ثروت در دست اغنیا است. در حالیکه فقرا هیچ سهمی در آن ندارند، حکومت اسلامی با دریافت زکات، مخارج حکومت را تامین می کند و برای فقرا نیز خرج می نماید. پس اگر بتوانیم با توجه به شرایط زمان و مکان موارد مشمول زکات را گسترش دهیم، مشکل حکومت اسلامی و فقر فقرا بهتر رفع می گردد. بنابراین این اگر موارد متعلق زکات و در پی آن نصاب آن ها را متغیر بدانیم و این تغییر را نیز به دست حاکم مقتدر اسلامی (ولی امر) بسپاریم فلسفه و هدف تشریح زکات محقق می گردد.

۱-۲- سوالات و فرضیات

اصطلاحی همان ۱- رابطه زکات با سایر انفاقات مالی چیست؟ آیا زکات زکاتی است که در قرآن نام برده شده؟

۲- آیا منابع زکات محصور است و یک امر تعبدی است و یا قابل گسترش و تعمیم است؟ نظر امامیه و اهل سنت در این زمینه چیست؟

۳- آیا زکات امری است حکومتی یا وظیفه و عبادتی است فردی؟ مصرف زکات چگونه است؟ آیا خود زکات دهنده مستقیماً به مصرف زکات برساند یا وظیفه حکومت است که آن را جمع آوری و به مصرف مستحقین زکات برساند؟

۱- زکات از انفاقات مالی واجب می باشد. که در قرآن کریم با لفظ صدقه از آن یاد شده است. مثل آیه شریفه (خذ من اموالهم صدقه) توبه/۱۰۳ طبق نظر مفسرین منظور از صدقه در اینجا همان زکات

مصطلح می باشد. اما انفاقات مالی دیگری مثل صدقه مستحب هستند و در قرآن از آن به انفاق و زکات یاد شده است.

۲- منابع و متعلقات زکات از نظر مشهور فقهای امامیه منحصر در نه مورد می باشد. ولی عده ای از فقهای امامیه هستند که نظریه تعمیم را پذیرفته اند. اکثر فقهای اهل سنت به جز معدودی از آنها قائل به نظریه تعمیم و گسترش متعلقات زکات می باشند.

۳- زکات عبادتی است که احتیاج به قصد قربت دارد ولی در عین حال جنبه حکومتی نیز دارد. هم دارای آثار فردی است، هم جنبه اجتماعی دارد که آثار اجتماعی نیز در بر دارد. وظیفه حکومت اسلامی است که آنرا جمع آوری نماید و به مصرف مستحقین آن برساند.

۱-۱-۳- ضرورت تحقیق

پس از آشنایی با دین مبین اسلام و بررسی و تحقیق فراوان در متون و منابع، آن چیزی که انسان را به تعجب وامی دارد، ریزینی و دقتی است که در سرتاسر آموزه های اسلام به چشم می خورد. این مکتب ریزترین و کم اهمیت ترین مسائل حیات زندگی انسان را مد نظر گرفته است. هیچ مذهب و دینی این ظرافت و ریزینی را نداشته است.

پس بطور حتم این دین جامع و کامل در مسائل مورد مسائل اقتصادی جامعه نیز ساکت ننشسته و در مورد این موارد نیز احکام و شرایطی را بازگو کرده و عمل بدانها را برای پیروانش لازم و واجب دانسته است.

در جوامع اسلامی ثروتهای فراوانی دیده می شود که فوایدش فقط به مالکان این ثروتهای هنگفت می رسد. کارخانداران بزرگ و فعالین بورسهای میلیاردی هستند که پول روی پول جمع می کنند و زکات نمی دهند. در حالی که عده زیادی فقیر در همان جامعه زندگی می کنند و از وسایل اولیه زندگی نیز دستشان کوتاه می باشد.

آنها می گویند طلا و نقره مسکوکه نداریم تا زکات آن را بدهیم؛ اسکناس های کاغذی و چک های بانکی و اوراق سهام و قرضه و حساب های بانکی که زکات ندارند. صادرکنندگان خاویار، برنج،